

Uppföljning av vård enligt Lagen om psykiatrisk tvångsvård, LPT

Underlag till hälso och sjukvårdsnämnden

Region Västernorrland omförhandlade 2025 det tidigare avtalet (vårdöverenskommelse) avseende rättspsykiatrisk vård. Det fick två konsekvenser. Den första var en avsevärt dyrare vård, den andra att patienter i tillstånd som innebär en risk för hot och våld mot personal eller medpatienter inte längre tillfälligt kan vårdas i Sundsvall. Till detta kan läggas att de lokaler psykiatrien idag har inte heller underlättar god vård för de patienter som är intagna under tvång.

Kort bakgrund till vårdformer

Två grupper av patienter faller utanför vård enligt Hälso och Sjukvårdslagen; dels patienter som vårdas under lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT), dels de patienter som vårdas under lagen om rättspsykiatrisk vård (LRV). Båda vårdformer kan ges i öppen vård och sluten vård (heldygnsvård). Heldygnsvård enligt LPT får endast ges om "patienten lider av en allvarlig psykiatrisk störning och på grund av sitt psykiska tillstånd och sina personliga förhållanden i övrigt har ett oundgängligt behov av psykiatrisk vård som inte kan tillgodoses på annat sätt än genom att patienten är intagen på en sjukvårdsinrättning för kvalificerad psykiatrisk dygnetruntvård". En förutsättning är att patienten antingen motsätter sig frivillig vård eller att det till följd av patientens psykiska tillstånd finns grundad anledning att anta att vården inte kan ges med samtycke. Lagen om rättspsykiatrisk vård gäller den som "efter beslut av domstol skall ges rättspsykiatrisk vård".

Resurser vid Östersunds sjukhus

Vid psykiatriska kliniken i Östersund finns idag tre vårdavdelningar. Avdelning 1b utgör akutavdelning. Avdelning 4b utgör allmänpsykiatrisk vårdavdelning. Avdelning 4a utgör vårdavdelning för psykos och rättspsykiatriska dömda patienter. Avdelningarna har respektive 8, 14 och 10 avtalade ordinarie vårdplatser. Avdelningslokalerna är ålderstigna och inte längre ändamålsenliga för den vård som idag behöver bedrivas. Det handlar framförallt om brist på möjlighet till avskiljning av patient och att lokalerna är svåra att överblicka och har många prång och hörn. Endast avdelning 1b har idag möjligheter till enklare utevistelse i en rastplats på innergården i kvarteret kronofogden.

Avtal om platser i rättspsykiatrisk vård

I Region Jämtland Härjedalen bedrivs rättspsykiatrisk vård enligt LRV (1991:1129) både som sluten- och öppenvård. Område Psykiatri har dock endast säkerhetsklass 3. För patienter som kräver vård i säkerhetsklass 1 eller 2 sker placering i första hand vid enhet i Sundsvall, Region Västernorrland. Säkerhetsklassificeringen regleras i Socialstyrelsens föreskrifter om säkerhet vid sjukvårdsinrättningar som ger psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård samt vid enheter för rättspsykiatrisk undersökning (SOSFS 2006:9)

Det nya avtalet innebar dels en kostnadsökning, dels en justering av avtalstext så att avtalet inte längre omfattar patienter enligt LPT (Lag om psykiatrisk tvångsvård) med behoven vårdnivå som inte kan tillhandahållas inom Region Jämtland Härjedalen

Vårdstatistik avdelningar Östersund

Trycket på heldygnsvården är högt. Under 8 av 12 månader under 2025 var beläggningen inom heldygnsvården över 100%, som högst 121%. Under 2025 utgjorde också andelen vårddagar under LPT 38% (5360 vårddagar) av det totala antalet vårddagar. Andelen vårddagar inom LRV utgjorde 2025 10% av det totala antalet. Antalet rättspsykiatriskt vårdade patienter i Östersund uppgick under året till 15 patienter och antalet som vårdats i Sundsvall till 10 patienter under november och december. (Notera dock att oavslutad vård inte kommer med i statistiken över vårddygn varför några patienter med mycket lång vårdtid under LPT inte räknas med, siffran är alltså en underskattning.) Antalet tvångsåtgärder (huvudsakligen avskiljande och fastspänning) ökade i jämförelse med 2023 och 2024 och 2025 skedde sådana åtgärder vid 42 tillfällen.

God vård

God vård under tvång kan sammanfattas i tre centrala punkter:

- a. Delaktighet i vårdplanering i möjligaste mån
- b. En meningsfull vardag under tvångsvården, med möjlighet till aktiviteter och utevistelse inom ramen för avdelningens gränser eller med medföljande personal.
- c. Ett bemötande på rätt nivå för att förebygga konflikter, hot och våld samt minska risken för tvångsinsatser

Punkt a och c, samt meningsfull heldygnsvård, är fokus för arbete som sker under året, inom ramen för en satsning på heldygnsvården. Satsningen innefattar utbildning och handledning, samt utveckling av metoder. Utevistelse och möjlighet till meningsfulla aktiviteter hämmas av lokalernas nuvarande utformning,

framförallt bristen på uteplatser och den trånga ytan som inte lämnar möjlighet för aktivitetsrum.

Trygg arbetsmiljö

Vid område psykiatri har det under de senare åren skett flera inspektioner från Arbetsmiljöverkets sida. Inspektionerna har föranletts av incidenter som inneburit risk för, eller lett till faktiska arbetsskador, kopplade till hot och våld från patienter. De flesta incidenterna är kopplade till heldygnsvård men även öppenvården och den psykiatriska akutmottagningen har varit utsatta. Den 26/11 2025 lämnade arbetsmiljöverket en underrättelse med tre krav (förknippade med vite) på regionen;

- a) undersöka om arbetsmoment som utförs i lokalerna och om utformningen av lokalerna påverkar risker för våld eller hot om våld,
- b) se till att område psykiatri lokaler är utformade så de ger möjlighet till överblickbarhet
att de lokaler i vilka era arbetstagare tar emot besökande är utformade och möblerade så att en reträttväg finns ut ur rummet
se till att lösa föremål, som kan användas som tillhyggen, inte är åtkomliga för besökande
se till att inte obehöriga kan ta sig in i era arbetslokaler
se till att område psykiatri lokaler är utformade så de underlättar en snabb undsättning
- c) samverka med skyddsombud och arbetstagare.

Arbetet pågår nu och kommer fortlöpa under våren, både internt och i samverkan med fastighet på regionen. Fokus i underrättelsen och det nuvarande arbetet är nuläget, det innebär att arbetsmiljöverket inte nöjer sig med de planer som nu finns för flytt av öppenvård till kvarteret Getingen och ombyggnationer av befintliga lokaler i kvarteret Kronofogden om cirka två år.

Behov

Utifrån ovan beskrivning av nuläget bedömer Region Jämtland Härjedalen att regionen kommer behöva göra akuta förändringar av lokaler och rutiner, i några fall etablera nya eller följa upp efterföljandet av nya arbetssätt. Till lokalförändringarna hör bland annat; ombyggnationer för att kunna avskilja patienter där det finns risk för hot och våld, att skapa bättre sikt- och överblickbarhet genom speglar i lokalerna och att i några fall avskilja patienttytor från personaltytor genom nya väggar. Arbetet med att skapa god vård utan behov av tvångsåtgärder fortskrider med satsningar på grundläggande psykiatrisk utbildning och bemötandebildning.